

HISTORIKU I SHKOLLËS SË STUBLLËS

Sarë G.JERGJI

(Me rastin e jubileut të 423 vjetorit të Shkollës në Stubëll, 1584-2007. Stubëll, 22.09.2007)

Autorë të shumtë, vendorë e të huaj, i janë qasur Stubllës nga anë e aspekte të ndryshme; janë sidomos shkolla dhe martirizimi i popullatës së kësaj treve, pra dy shtylla kryesore të identitetit tonë kombëtarë, të ruajtjes dhe progresit të tij, ato që në mënyrë të veçantë kanë tërhequr vëmendjen e studiuesve të shumtë.

Stublla është një vendbanim, historia e të cilit, që nga shekulli i XV-të, falë të dhënave, argumenteve, fakteve të ndryshme, mund të përcillet në mënyrë kronologjike. Siç vëren, Dr.Rexhep Doçi, Stublla shfaqet në defterin osmanoturk të vitit 1455, me gjithsejt 47 shtëpi, 3 të veja dhe 13 të pamartuar, po më këtë emër që ka sot.[1] . Ky fakt le të nënkuptohet që Stublla si vendbanim do jetë themeluar dekada më parë. Ndërtimi i 47 shtëpive, bashkë me infrastrukturën përcjellëse të kohës, sigurisht që kanë kërkuar kohë për të marrë, sëfundi, statusin e një vendbanimi stabil, në kuptim të ngulitjes, qëndrueshmërisë, të marrjes formë dhe përmbajtje si vendbanim. Këtë mendim tonin e shton dhe më shumë fakti i paraqitjes së Stubllës, në një hartë topografike të Shkupit, që më 1477. Në të vërtetë, në këtë hartë përmendet fshati Caravajkë në verilindje të Stubllës.[2] **D.m.th.** Stublla, tashmë, meqë shërben si pikë orientimi, referimi për vendbanime të tjera, është një vend i njohur dhe jo pa rëndësi. Kështu, Stublla, do ketë komunikuar mirë me vendbanimet në rajon. Mos të harrojmë, afër varrezave të fshatit është **udha e Kumnovës**, (siç e quajnë banorët), një rrugë shumë e vjetër, e cila të shpie për në Kumanovë dhe që më të madhe është shfytëzuar deri në vitet e '70 të shek. XX-të, kryesisht për tregëti. Por, e kaluara më e hershme e kësaj rruge do jetë shfytëzuar edhe për qëllime të tjera, pra jo vetëm për tregëti, siç ka ndodhur së voni. E gjithë kjo të bën të mendosh për një zhvillim të mirë të Stubllës në të kaluarën, gjithmonë duke pasur parasysh zhvillimet historike, rrethanat e kohës.

Të gjitha këto zhvillime do kenë krijuar, pse jo, edhe bazën e mirë për nevojën e hapjes së një shkolle. Siç thotë dr. J. Rexhepagiqi, shkollat janë hapur me iniciativën e priftërinjve, por shpesh edhe me kërkesën e popullsisë. Shkolla të këtilla ka pasur në fshatrat me popullatë më të madhe shqiptare dhe në viset në të cilat nuk shkonin shpesh turqit.[3]

Kështu, që në shek. XVI, sipas këtij studiuesi, misionarët katolikë provuan të themelojnë një shkollë të lartë në territorin e famullisë katolike të Karadakut të Shkupit (Montenegro di Skopia). Në raportin e vizitorit apostolik A. Komullovit, dhe shoqëruesit të tij T.Raggia, më 1584, rekomandohet hapja e një shkolle të këtillë "in forma di collegio" (në formë kolegji) në territorin e famullisë së Letnicës. Hapja e kësaj shkolle arsyetohet nga fakti se "aty nuk banojnë dhe nuk vijnë turqit...". Sidomos Stublla (afër Gjilanit), fshat që flet gjuhën shqipe, ka qenë i përshtatshëm për hapjen e një kolegji të këtillë katolik.[4]. Dh. Shuteriqi, thekson se kolegji ishte një shkollë e lartë për kohën dhe se aty përveç teologjisë, mësohej filozofia dhe studioheshin klasikët.[5]

Bindjen tonë për ekzistimin dhe funksionimin e këtij kolegji e sforcon edhe fakti i ekzistimit të një kishë madhështore kushtuar Shën Lukës, themelet e së cilës deri vonë kanë ekzistuar në varrezat e fshatit, ndërkaq që lëndina përbri quhet ara e kishës.

Pikërisht kjo kishë do ketë pasur dhe kolegjin, kolegjin e Shën Lukës. Ju përkujtojmë, që Shën Luka është njëri nga katër ungjillatrët dhe me profesion mjek. Duke qenë me një përgatitje të tillë profesionale dhe si njeri i letrave dhe i dijes, të bëjnë të pranosh se jo rastësisht kjo kishë, kolegji mori emrin e Shën Lukës. Jemi në shekullin e XVI-të, 29 vjet pas botimit të Mesharit, kur Perandoria Osmane mendohej të shkatërronte cdo gjë shqiptare, kur populli ynë mendohej me cdo kusht ta mbronte identitetin e vet, dhe kur Vatikani, veç, kishte filluar me reformat në kishën e saj, s'do mend se duhej të bëhej diçka, dhe kjo diçka është hapja e shkollave. Pozita gjeografike e Stubllës dhe konfiguracioni gjeografik i saj, e mbajnë Stubllën, si duket, ende larg syrit të Perandorisë Osmane. Nga ky kontekst mund të themi se Stublla ende nuk konsiderohej rrezik për Perandorinë, gjë që nuk do të ndodhë më vonë kështu. Veç kësaj, kjo Perandori po bënte gjithçka që ta thyente qendresën shqiptare dhe përmes bregdetit shqiptar të lëvizte më lehtë në drejtim të Perëndimit.

Në fillim të shek. XVII e më vonë, historia e shkollës së Stubllës del në pah gjithnjë e më shumë. Kështu, J.Rexhepagiqi në një hartë ku paraqet shkollat shqipe në Jugosllavi dhe në Shqipëri, në shek. e XVII, bashkë me shkollat në Pejë, Glllogjan, Gjakovë, Landovicë, Prizren, Poçest, Suharekë, Papaz e Janjevë e paraqet edhe shkollën e Stubllës .[6] Hapjes dhe funksionimit të shkollave në këtë shekull, i ka kontribuar patjetër edhe angazhimi i Papës Gregorit XV. Ai urdhëroi (më 6.12.1622) që të gjithë peshkopët dhe kryepeshkopët në Turqi duhet të dinë gjuhën shqipe për një punë më të suksesshme politike dhe fetare.

Shek. i XVIII-të, për ne paraqet një boshëllëk, në kuptim të dokumentimit të funksionimit të shkollës së Stubllës. Ne vetëm mund të supozojmë për funksionimin ose jo të kësaj shkolle, gjatë këtij shekulli. Do presim vitin 1846 për të mësuar sërish për shkollën e Stubllës. Kështu na informon D.Mirëdita, në "Rilindja", Pr, 1-3 janar 1961, por edhe Radoshin Rajoviq në librin "Autonomia e Kosovës": "U hapen edhe dy shkolla në gjuhën shqipe: një në Stubëll (rrëzë karadakut të Shkupit) u hap më 1846 dhe tjetra në Prizren, që u hap më 1889."

[7] Viti 1846 shënon një faqe të re në historinë tonë kombëtare: ju përkujtojmë internimin masiv për në Turqi, të popullatës së fshatrave të Karadakut, si të Stubllës, Binçës, Vërnakollës e Terziajve.

Jemi pra pak vite pas reformave të Tanzimatit, kur u dha e drejta e lirisë fetare, ndërkohë që liria e mësimin në gjuhën shqipe proklamohet vetëm formalisht. Pra, jo vetëm përkatësia etnike e fetare, që për kohën ishte e njëjta gjë, por edhe shkolla në gjuhën shqipe duhet të kenë qenë pafundësisht të papranuara për obskurantizmin Otoman. Edhe në Muhaliq, të internuarit do t'i luten famulliatrit të tyre, Atë Anton Marojeviqit, që edhe këtu t'i mësojë fëmijët, por që nuk kishte mundësi për shkak të gjendjes së rëndë shëndetësore, si pasojë e torturave të shumta. Megjithatë mësojmë se mësimin për fëmijët tanë do ta mbajë një grek

(ndoshta arvanitas, S.Gj.), me emrin Konsantin. Në anën tjetër, disa murgesha i morën disa fëmijë (Palin, Gjonin, Markun...) dhe i dërguan në Stamboll për shkollim. Pyesim se prej nga gjithë ky vullnet dhe dëshirë për shkollën edhe në mërgim... Internimi në vitin 1846 i kësaj popullate le të besosh se megjithatë shkolla do ketë qenë hapur para këtij viti dhe jo në kohën e internimit. Sidoqoftë internimi lidhet sa për besimin aq edhe për shkollën, si dy shtylla themelore për ruajtjen e identitetit shpiertëror të tyre – në ruajtjen e identitetit kombëtar. Pse e themi këtë? Pranimi i islamizimit don të thoshte, asgjë tjetër, pos identifikimi me agresorin- turqit, ndërsa luftimi i shkollës shqipe dhe hapja e shkollës turke veç sa e ndihmon të parën. Por, është për t'u studiuar se pse nuk u internuan edhe kroatët e Letnicës, meqë edhe ata ishin katolikë?! Ndoshta për faktin se ata nuk kishin ndonjë ndikim në një ambient krejt shqiptar, pra ishin të parrezikshëm për politikën dhe aspiratat e Perandorisë...

Pas Lidhjes së Prizrenit, pra pas vitit 1878, hapen një numër i konsiderueshëm shkollash, si në: Prizren, Shkup, Manastir, Ohër, Zym, Gjakovë, Stubëll, Zllakuqan e gjetiu. Dr. Andrija Nikic, duke folur për hapjen e shkollave shqipe në Kosovë, në gjysmën e dytë të shek.XIX përmend edhe funksionimin e shkollës së Stubllës, që më 1888, shkollë kjo e ndihmuar nga Austro-Hungaria, bashkë me shkollën e Letnicës. Mësues ishte Bartolome Fantella, ndërkohë që pas largimit të tij, më 1891, sipas Nikiqit shkolla ndërpreu punën. Librat siguroheshin nga konsolata austro-hungareze në Shkup.[8] Shkolla ka të ngjarë të jetë mbyllur për një kohë shumë të shkurtër, nga se, që më 1892, gjejmë shkrime të don Mikelit, të botuara në revistën Elçia e Zemrës së Krishtit, ku flet për punën e shkollës. Se shkolla e Stubllës nuk ka pushuar së ekzistuari tregon edhe viti 1896. Në aktin themelues të famullisë së Stubllës, me 1 mars 1905, e cila më parë ishte filialë e Letnicës, janë të nënshkruar, bashkë me don Mikelin, edhe Lush Gjergji (i lindur më 1889) e Gjon Gjergji(1892). Sëpaku Lushi do jetë nxënës i vitit 1896. Ekzistimin e shkollës së Stubllës në shek. XIX e pohon edhe J.Rexhepagiqi përmes hartës së shkollave shqipe në Jugosllavi dhe Shqipëri.[9] Të përmendet në vazhdimësi shkolla, që nga viti 1584, pra 130 vjet jetë të Stubllës si vendbanim (1455) , në bazë të dokumenteve të gjetura, është vërtet një tregues i qartë që të bën ta pranosh ekzistimin dhe funksionim ndër shekuj të kësaj shkolle. Dhe jo vetëm kaq. Por, themi, se cfarë roli luajti kjo shkollë, nuk ka nevojë për komente. Vetëm të përkujtojmë se cfarë i kanosej shqiptarëve gjatë gjithë këtyre shekujve nën dhunën dhe terrin obskurantist të Perandorisë Otomane, e më pas nga pushtuesit serb, dhe do kuptohet e tërë pesha e shkollës. Nëse nën pushtimin Otoman ndodhi internimi i popullatës, nën pushtuesin serb ndodhi burgosja e mësuesit të kësaj shkolle, Don Mikel Tarabulluzit. Siç shkruan Dr. Nikolla Zhutiç, në librin e tij Vatikan i Albanci, Beograd, 200, f.105-106, Don Mikeli po bënte shqiptarizimin e fshatrave me popullatë serbe të besimit katolik (e ka fjalën për fshatrat Letnicë, Vërnakollë, Vërnez, Shashar, vër. S.Gj.), se aktiviteti dhe verpimtaria e tij në përgjithësi dhe ajo në shkollë, në veçanti, ishte ndesh me politikën serbe. Për këtë arsye, më 24 .07.1921 dënohet me 8 muaj burg (shkalla e parë e gjyqit në Gjilan), për t'u dënuar (nga Gjyqi i

Apelit në Shkup), me 4 mars 1922 edhe me dy vjet të tjera, por që më ndërhyrjen e autoriteteve kishtarë vendore, por edhe të diplomacisë së kohës, do të lirohet me 12.07.1922. Së fundi, jo rastësisht, ish Presidenti Rugova e dekoroi Don Mikelin me urdhërin Mësues i merituar i kombit.

Foto-Don Mikel Mësues Tarabulluzi +Muzeu i Shkollës së Parë Shqipe në Kosovë

(Ky shkrim bëhet në prag të manifestimit shkencor-kulturor, "Takimet e don Mikelit", në shenjë të Shkollës së Parë Shqipe në Kosovë, që do mbahet në Stubëll (Viti), më 22 shtator 2007, me fillim në orën 10:00).

[1] (H.Hadzibegić,..., Oblast Brankovića (opsirni katastarski popis iz 1455 god.), Sarajevo, 1972, f.130 -131

[2] Shih, " Drita", nr.2/70, 1979, Feriyaj, f.12, si dhe "Monumenta turcica", 2/1, Sarajevë, 1972, f.127,130,156.

[3] Dr. J.rexhepagiqi, "Zhvillimi I arsimit dhe sistemit shkollor të kombësisë shqiptare në teritorin e Jugosllavisë së sotme deri në vitin 1918", ETMM të KSAK, Prishtinë, 1970, f.47

[4] J.R., po aty, fq.48

[5] Dh.Shuteriqi, "Marin beçikemi due shkrime të tjera", "Naim Frashëri", Tiranë, 1987, f.92

[6] J.Rexhepagiq, vep e cit.

[7] Radoshin Rajoviq, Autonomia e Kosovës, Rilindja , Pr, 1987, f.145

[8] Dr.Andrija Nikic, Stanje na Kosovu od 1840 do 1890 godine, Zbornik Kacic, god.XII, Split, 1980, f.21-22

[9] Dr.J.Rexhepagiqi, "Zhvillimi...", f.164